

Czynniki sprzyjające powstaniu społeczeństwa obywatelskiego. Kultura polityczna i aktywność obywatelska

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Perykles. Cytat za: Krzysztof Juszczak, Teresa Maresz, *Historia w tekstach źródłowych*, t. 1, Toruń 1994, s. 19.

- Źródło: Jarosław Kostrubec, *Istota prawnej legitymizacji władzy*, „Studenckie Zeszyty Naukowe”, nr 4/5, s. 9.
- Źródło: Krzysztof Jurek, *Elementy kultury politycznej i przykładowy ich wpływ na postrzeganie państwa i demokracji przez Polaków*, „Kultura i Historia” 13.07.2012, dostępny w internecie: kulturaihistoria.umcs.lublin.pl [dostęp 25.11.2021].
- Źródło: *Władza i społeczeństwo*, oprac. Jerzy Szczupaczyński, Warszawa 1995, s. 328.
- Źródło: Zbigniew Brzeziński, *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Kraków 2013, s. 22.
- Źródło: Krzysztof Przybyszewski, *Kultura polityczna w kontekście procesu legitymizującego władzę polityczną*, „Władza sądenia” 2014, nr 4, s. 57.

Czynniki sprzyjające powstaniu społeczeństwa obywatelskiego. Kultura polityczna i aktywność obywatelska

Źródło: domena publiczna.

Spółeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się dużą aktywnością obywateli w życiu społecznym. Podmiotowość obywateli, ich emancypacja, jak i prawa człowieka oraz kultura polityczna wpływają znacząco na kształtowanie się demokracji i na tworzenie aktywnego modelu społeczeństwa w niej uczestniczącego. Wszystkie one są ze sobą związane, pozostają względem siebie w relacjach i mają na siebie wpływ. Dlatego w tym materiale zaprezentujemy podejście systemowe w analizie procesów i problemów związanych z tematyką społeczeństwa obywatelskiego.

Twoje cele

- Zdefiniujesz pojęcia kultura polityczna i kultura obywatelska.
- Wskażesz różnice między różnymi typami kultury politycznej.
- Scharakteryzujesz czynniki wpływające na kształtowanie się kultury politycznej.
- Ocenisz wpływ zaangażowania obywateli w życie społeczne na trwałość systemu demokratycznego.

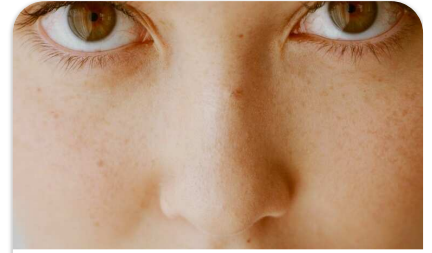
Dla zainteresowanych

**Czynniki sprzyjające
powstaniu
społeczeństwa
obywatelskiego.
Emancypacja**

**Czynniki sprzyjające
powstaniu
społeczeństwa
obywatelskiego. Prawa
człowieka**

**Czynniki sprzyjające
powstaniu
społeczeństwa
obywatelskiego.
Podmiotowość**

Przeczytaj

Kultura polityczna i aktywność obywatelska

Nie możemy stworzyć społeczeństwa obywatelskiego bez kultury politycznej na odpowiednim poziomie. Dlatego pojęcie kultury politycznej jest jednym z najważniejszych terminów w naukach społecznych. Jest ono definiowane różnorodnie, bo same definicje kultury i polityki są niejednolite. Jak pisze Jan Garlicki w *Polityce i społeczeństwie* na potoczne rozumienie tego terminu wpłynął zapewne przymiotnik „kulturalny”, oznaczający człowieka obytego w towarzystwie i pozytywnie ocenianego, i dlatego „kultura polityczna” bywa mylona z etyczno-moralnymi predyspozycjami polityków.

Pojęcie upowszechniło się w połowie XX w., jednak fenomen stosunku ludzi do polityki podejmowany był znacznie wcześniej. Myślenie o rzeczywistości politycznej w sposób sytuujący w centrum uwagi związek instytucji politycznych z obyczajami obywateli i sposobem odnoszenia się społeczeństwa do decyzji politycznych zapoczątkowali już filozofowie starożytni, jak Platon i Arystoteles. Zajmowali się nimi także przedstawiciele nowożytnej myśli politycznej, np. Nicollò Machiavelli, John Locke, Thomas Hobbes czy Karol Monteskiusz.

Zdaniem Gabriela Abrahama Almonda kultura polityczna jest całokształtem indywidualnych postaw i orientacji politycznych uczestników danego systemu. Jest to sfera subiektywna leżąca u podstaw działań politycznych i nadająca im znaczenie. Almond postulował, by w procesie badania systemów politycznych skupiać się na zachowaniach grup społecznych i psychologicznych orientacjach obywateli w związku z polityką. Tym samym z pojęcia kultury politycznej uczynił on kategorię analityczną, którą rozwijał wraz ze współpracownikami: Sidneyem Verbą i G. Binghamem Powellem. Owe indywidualne orientacje członków systemu wobec polityki łączą w sobie kilka składników:

Modele kultury politycznej

Prezentowane aspekty poznania i indywidualne orientacje członków systemu politycznego odnajdujemy w zaproponowanych przez Almonda i Verbę **modelach-typach kultury politycznej:**

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Typ zaściankowy

Najbardziej charakterystyczną cechą zaściankowego typu kultury politycznej jest **brak świadomości politycznej** wśród jej reprezentantów. Ten typ kultury politycznej odznacza się tym, że społeczeństwo, w którym funkcjonuje, nie uznaje systemu politycznego za centrum i za autorytet oraz nie ma wobec niego żadnych żądań. Brak w nim także wyspecjalizowanych ról politycznych, a funkcje, takie jak wódz, naczelnik czy szaman, które w tego rodzaju społecznościach występują, łączą w sobie aspekty polityczne z ekonomicznymi i religijnymi, a postawa polityczna członków wspólnoty nie jest oddzielona od postaw religijnych i społecznych. Co ciekawe, istotne znamiona kultury zaściankowej mogą się też pojawiać w rozbudowanych i wewnętrznie zróżnicowanych kulturach, ale będą mieć wtedy charakter bardziej emocjonalny i normatywny niż poznawczy.

Typ poddańczy

Spółeczeństwo reprezentujące poddańczy typ kultury politycznej jest co prawda świadome istnienia systemu politycznego jako centrum, jednak nie wysuwa wobec niego żądań politycznych i biernie akceptuje jego decyzje. Jeżeli już uczestniczy w życiu publicznym, to jest to **uczestnictwo całkowicie pasywne**. Poszczególne osoby są świadome istnienia władzy rządowej i instytucji administracji publicznej i mają nawet do niej stosunek uczuciowy, mogą więc być z niej dumne lub jej wrogie, oceniając ją jako uprawnioną lub nieuprawnioną, ale zupełnie się z nią nie utożsamiając. Choć wyrażają swoje opinie wobec systemu w sposób zdecydowany, to jednak rzadko postrzegają jednostki jako sprawczy czynnik systemu politycznego. Dlatego też postawy reprezentantów tego typu kultury politycznej są zasadniczo bierne, choć czasami pojawiają się u nich pewne formy kompensacji.

Typ uczestniczący (partycypacyjny)

Członkowie uczestniczącego typu kultury politycznej są natomiast **świadomi istnienia systemu politycznego i go akceptują**. To wyrazisty stosunek do aktywnej roli jednostki w systemie politycznym, ale uczuciowe i wartościujące oceny owej roli mogą się wahać od akceptacji do odrzucenia. Są także wobec niego aktywni, potrafią wyrażać własne interesy i żądania oraz akceptują jego decyzje, co świadczy o ich wysokim poziomie samowiedzy politycznej. Dążą oni również do zdobycia możliwie pełnej wiedzy zarówno o całości systemu, jak i o strukturach i procesach politycznych i administracyjnych. Kultura uczestnictwa nie usuwa kultury zaściankowej i kultury podporządkowania. W systemie uczestnictwa obywatele nie tylko są nastawieni na aktywne poczynania polityczne, lecz zarazem podporządkowują się prawu i władzy oraz uczestniczą w licznych grupach pierwotnych, w których panują postawy kultury zaściankowej.

Oczywiście rzadko się zdarza, że wyodrębnione wcześniej typy kultury politycznej występują w czystej postaci. Zwykle tworzą one związki typów niejednorodnych złożone z typów podstawowych, takie jak kultura zaściankowa i podporządkowania, kultura podporządkowania i uczestnicząca czy kultura zaściankowa i uczestnicząca.

Funkcje kultury politycznej

Kultura polityczna obywateli pełni także wiele funkcji społecznych. Możemy do nich zaliczyć przede wszystkim:

Trzeba jednak pamiętać, że funkcje te mogą istnieć tylko w przypadku, kiedy kultura polityczna i system polityczny gwarantują jej swymi normami i regułami. Muszą one wiązać uczestników życia publicznego, a demokratyczne przedstawicielstwo władzy politycznej i ekonomicznej nie może być zagrożeniem dla demokracji. Zgodnie z jej regułami obywatele muszą być bowiem włączani do procesu rządzenia państwem i pracy społecznej, by kultura polityczna mogła się w ogóle rozwijać.

Kultura obywatelska

Jednym z czynników decydujących o jakości demokracji i społeczeństwa obywatelskiego jest kultura polityczna jego obywateli. Jako kulturę obywatelską rozumie się zaś zjawisko szersze niż kultura polityczna, gdyż zawierające w sobie także aktywności niezwiązane z polityką. Kultura obywatelska definiowana bywa

w kategoriach dominujących postaw wobec innych uczestników życia publicznego (zaufanie, tolerancja dla odmiennych poglądów i racji, kooperacja w celu realizacji wspólnych celów). Wyznacza ją także poziom kompetencji w sprawach publicznych, myślenie i działanie poza partykularnym interesem, lecz dla dobra wspólnego.

O **niskiej kulturze obywatelskiej** można mówić, gdy zaufanie do innych jest znikome, a tolerancja dla odmienności niska. Łączy się to również ze wspomnianym dążeniem do realizacji interesów partykularnych, czasem nawet za wszelką cenę i bez względu na skutki. O wysokiej kulturze obywatelskiej można natomiast mówić, gdy poziom zaufania społecznego i tolerancji jest wysoki, a czynnikiem dominującym działania są normy i reguły przestrzegane przez większość uczestników życia politycznego, które prowadzą do osiągnięcia dobra wspólnego.

Wysoka kultura obywatelska wzmacnia się i kumuluje, wytwarzając tym samym stan równowagi społecznej polegającej na kooperacji między obywatelami, dużym zaufaniu, i zaangażowaniu obywatelskim. Podobnie jest z niską kulturą obywatelską. Kumuluje ona partykularyzm i brak zaufania, co objawia się ucieczką w prywatność oraz stagnacją ekonomiczną i społeczną. Taki negatywny stan niestety charakteryzuje się dużą stabilnością w czasie i trudno jest go przełamać. Prowadzi to do „amoralnego familizmu”, czyli do maksymalizowania korzyści swoich i swojej rodziny kosztem otoczenia społecznego. Opiera się ono na przekonaniu, że wszyscy czynią podobnie. Wskutek tego rodzi się następnie przyzwolenie społeczne dla korupcji czy oszustw podatkowych.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

aksjologia

dziedzina filozofii, której przedmiotem są wartości, bada naturę wartości, ustala normy i kryteria wartościowania oraz hierarchię wartości

aktywność obywatelska

uczestnictwo obywateli w życiu kulturalnym, ekonomicznym, politycznym i społecznym państwa, jak również wspólnoty lokalnej, przejawiające się w podejmowaniu wspólnych działań o charakterze dobrowolnym i świadomym

lider

szczególny rodzaj kierownika, który ma bezpośredni związek z zachowaniami organizacyjnymi

norma społeczna

pojęcie wieloznaczne, używane najczęściej w jednym ze znaczeń: jako względnie trwałe, przyjęte w danej grupie społecznej sposoby zachowania jednostki społecznej; jako wskazówka właściwego zachowania w danej sytuacji

ruch społeczny

forma zbiorowego, spontanicznego działania pewnych kategorii grup społecznych zmierzającego do określonego celu i często do wywołania zmiany społecznej

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i wykonaj ćwiczenie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Perykles

U nas ci sami ludzie, którzy zajmują się sprawami państwa, zajmują się także swymi osobistymi, a ci, którzy ograniczają się tylko do swego rzemiosła, znają się także na polityce. Jesteśmy jedynym narodem, który jednostkę nie interesującą się życiem państwa uważa nie za bierną, ale za nieużyteczną.

Źródło: Perykles. Cytat za: Krzysztof Juszczak, Teresa Maresz, *Historia w tekstach źródłowych*, t. 1, Toruń 1994, s. 19.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

” Krzysztof Przybyszewski

Kultura polityczna w kontekście procesu legitymizującego władzę polityczną

Jeśli chcemy osiągnąć demokrację substancjalną a nie tylko formalną, to wówczas musimy dążyć do konstytuowania się wspólnoty obywateli. Według Harolda D. Lasswela osiągnięcie demokracji substancjalnej (...) będzie możliwe dopiero wówczas, gdy większość obywateli cechować się będzie „osobowością demokratyczną”. (...) Istotę jego myśli daje się ująć następująco: jakość ustroju demokratycznego jest wprost proporcjonalna do „jakości” ludzi go tworzących. „Jakość ludzi” w ustroju demokratycznym mierzona miałaby być stopniem zaawansowania rozwoju „osobowości demokratycznej”. Im więcej ludzi posiadających „osobowość demokratyczną”, tym większa szansa na osiągnięcie konsolidacyjnej demokracji. Innymi słowy, twierdzi, że nie wystarczy zbudowanie struktur demokratycznych, by osiągnąć konsolidacyjną demokrację.

Źródło: Krzysztof Przybyszewski, *Kultura polityczna w kontekście procesu legitymizującego władzę polityczną*, „Władza sądenia” 2014, nr 4, s. 57.

Zapoznaj się z tekstami, a następnie wykonaj ćwiczenie.

Tekst I

” *Władza i społeczeństwo*

O ile cały świat zgodnie przyswaja sobie technologię i racjonalną organizację, o tyle kierunek przemian politycznych jest o wiele mniej klarowny; jeden przynajmniej aspekt przyszłej kultury politycznej jest już wszakże uchwytny: będzie to kultura uczestnictwa. Jeśli w dzisiejszym świecie dokonuje się jakaś rewolucja polityczna, to trzeba ją nazwać eksplozją potrzeby uczestnictwa. Wśród wszystkich nowo powstających narodów świata powszechne jest przekonanie o politycznym znaczeniu zwykłego człowieka: o tym, iż powinien on być uczestnikiem systemu politycznego. Wielkie grupy ludzkie, które dotąd znajdowały się poza obrębem polityki, domagają się dostępu do tej sfery i nader rzadko można spotkać elity polityczne, które nie opowiadałyby się po stronie tego dążenia.

Źródło: *Władza i społeczeństwo*, oprac. Jerzy Szczupaczyński, Warszawa 1995, s. 328.

Tekst II

” Zbigniew Brzeziński

Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi

Kres europejskich imperiów spowodowany był (...) narastającymi niepokojami w podległych im krajach kolonialnych. Dominującym hasłem stało się tam wyzwolenie narodowe, a radzieckie wsparcie ideologiczne, czasem zaś i militarne, sprawiało, że utrzymanie władzy siłą stawało się coraz bardziej kosztowne. Przemiany polityczne

oznaczały nieunikniony rozpad starych imperiów kolonialnych europocentrycznego Zachodu.

Źródło: Zbigniew Brzeziński, *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Kraków 2013, s. 22.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

Tekst I

” Krzysztof Jurek

Elementy kultury politycznej i przykładowy ich wpływ na postrzeganie państwa i demokracji przez Polaków

(...) kultura polityczna spełnia trzy główne funkcje: regulacyjną, socjalizacji politycznej oraz integracyjną. Funkcja regulacyjna odnosi się do podporządkowania i ujednociania działań politycznych. Dokonuje się to głównie poprzez normy polityczne oraz instytucjonalizację życia politycznego. Funkcja socjalizacji politycznej oznacza proces wchodzenia członków danej społeczności w kulturę polityczną, a więc nabywanie wiedzy o systemie politycznym, tworzenie poglądów i postaw politycznych, kształtowanie hierarchii wartości politycznych. Zadaniem funkcji integracyjnej jest tworzenie podstaw do skoordynowania działań politycznych oraz do współdziałania lub współpracy jednostek i grup w dążeniu do osiągnięć określonych wartości i dóbr. Funkcja ta polega na motywowaniu i uzasadnianiu słuszności istniejących instytucji i norm politycznych oraz zasad organizacji i funkcjonowania systemu politycznego.

Źródło: Krzysztof Jurek, *Elementy kultury politycznej i przykładowy ich wpływ na postrzeganie państwa i demokracji przez Polaków*, „Kultura i Historia” 13.07.2012 r., dostępny w internecie: kulturalihistoria.umcs.lublin.pl [dostęp 25.11.2021 r.].

Tekst II

Jarosław Kostrubec

” *Istota prawnej legitymizacji władzy*

1. Legitymizacja to „wysiłki podejmowane w celu wywołania i utrzymania opinii, że istniejące instytucje polityczne są najbardziej odpowiednie i właściwe dla społeczeństwa” (S.M. Lipset).
2. Legitymizacja to „wywołanie przekonania, że struktury, procedury, działania, decyzje, kierunki polityki, urzędnicy i przywódcy, mają cechę słuszności (rightness), właściwości i wartości moralnej i że winny być one akceptowane ze względu na te właściwości” (R.A. Dahl).
3. Legitymacja sprowadza się do stwierdzenia „czy większość ludzi podporządkowanych danej władzy wierzy, że opiera się na właściwym tytule” (C.J. Friedrich).

Źródło: Jarosław Kostrubec, *Istota prawnej legitymizacji władzy*, „Studenckie Zeszyty Naukowe”, nr 4/5, s. 9.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Znaczenia kultury politycznej dla trwałości systemu demokratycznego

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VI. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna.

Uczeń:

1) przedstawia idee społeczeństwa obywatelskiego i charakteryzuje jego rozwój w XX-wiecznym państwie polskim;

2) wyjaśnia – z wykorzystaniem wyników badań społecznych – jak powstaje i jakie znaczenie dla społeczeństwa obywatelskiego ma kapitał społeczny i zaufanie; przedstawia, jak codzienne zachowania sprzyjają budowaniu kapitału społecznego lub go niszczą;

8) wyjaśnia, czym jest kultura polityczna społeczeństwa; charakteryzuje jej typy w ujęciu klasycznym.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- definiuje pojęcie społeczeństwa obywatelskiego i kultury politycznej;
- charakteryzuje typy kultury politycznej;
- wskazuje przykłady kultury politycznej w różnych społeczeństwach;
- wyjaśnia wpływ kultury politycznej na stabilność systemu demokratycznego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- mapa myśli;
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

1. Uczniowie zapoznają się z treścią audiobooka, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach.

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

2. Mapa myśli. Uczniowie wypisują cechy społeczeństwa obywatelskiego i wskazują przykłady jego działań.

3. Burza mózgów – utworzenie definicji kultury politycznej i jej weryfikacja z wykorzystaniem *Leksykonu politologii*.

Faza realizacyjna

1. Podział na trzy grupy. Każda z nich dostaje za zadanie przygotowanie informacji na temat jednego z typów kultury politycznej według klasycznej teorii Almonda i Verby. Powinna powstać prezentacja multimedialna, w której poza charakterystyką typu kultury politycznej znajdą się przykłady społeczeństw, w których dany typ kultury występuje.

2. Przedstawienie fragmentów prezentacji i ich wspólne omówienie oraz weryfikacja treści. Po ewentualnych uzupełnieniach uczniowie tworzą jedną prezentację,

zawierającą także informacje dotyczące funkcji kultury politycznej.

3. Praca w parach – przygotowanie przykładów aktywności społecznej, które świadczą o występowaniu partycypacyjnej kultury politycznej. Chętni uczniowie przedstawiają swoje przykłady.

Faza podsumowująca

1. Dyskusja nad tym, czy kultura polityczna może mieć wpływ na trwałość systemu demokratycznego. Wybrana/chętna osoba moderuje dyskusję, druga zapisuje na tablicy najbardziej istotne argumenty za i przeciw. Osoba moderująca dyskusję dokonuje jej podsumowania.

Praca domowa:

Napisz esej na temat: „Czy kultura polityczna może mieć wpływ na trwałość systemu demokratycznego?”.

Materiały pomocnicze:

Anthony Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2012.

Gordon Marshall (red.), *Słownik socjologii i nauk społecznych*, Warszawa 2006.

Andrzej Antoszewski, Ryszard Herbut (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław 2004.

Andrew Heywood, *Politologia*, Warszawa 2006.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Audiobook może zostać wykorzystany przez uczniów jako inspiracja do stworzenia mapy myśli dotyczącej współczesnych i historycznych ruchów społecznych.